Úradný vestník
Európskej únie

SK
Séria C

C/2025/772

11.2.2025

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho vigour

Príprava legislatívneho návrhu o spravodlivej transformácii a politických nástrojov EÚ umožňujúcich sociálnejšiu Európsku zelenú dohodu

(stanovisko z vlastnej iniciatívy)

(C/2025/772)

Spravodajca: **Dirk BERGRATH**

Poradkyne	Christiny MILLER (za spravodajcu) Anna KWIATKIEWICZ (za skupinu I)
Rozhodnutie plenárneho zhromaždenia	15. 2. 2024
Právny základ	článok 52 ods. 2 rokovacieho poriadku
Príslušná sekcia	sekcia pre poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka a životné prostredie
Prijaté v sekcii	13. 11. 2024
Prijaté na plenárnom zasadnutí	5. 12. 2024
Plenárne zasadnutie č.	592
Výsledok hlasovania (za/proti/zdržalo sa)	179/1/6

1. Závery a odporúčania

Európsky hospodársky a sociálny výbor (EHSV):

1.1. zdôrazňuje význam spravodlivej transformácie v EÚ v súlade so strategickými prioritami a politickými usmerneniami Európskej komisie na roky 2024 – 2029. Spravodlivá transformácia bude mať osobitný vplyv na svet práce a ovplyvní odvetvia, regióny, pracovné miesta a zručnosti (vrátane rodového a viacgeneračného hľadiska a znevýhodnených skupín obyvateľstva), blahobyt, spoluprácu medzi členskými štátmi, správu vecí verejných, podnikanie a podniky (najmä malé a stredné podniky), a tiež financovanie a investície;

1.2. zdôrazňuje potrebu komplexného súboru opatrení pre svet práce, ktorý by integroval súčasné nástroje EÚ a poskytoval členským štátom dostatočný priestor na prijatie vhodných riešení na národnej a regionálnej úrovni. Môže to zahŕňať reformy a revízie platných právnych predpisov a odporúčaní;

1.3. požaduje súbor politických opatrení na spravodlivú transformáciu sveta práce predvídaním a riadením zmien, pričom hlavnými zásadami budú sociálny dialóg a kolektívne vyjednávanie ([1]).

Mal by zahŕňať napríklad takéto opatrenia:

— mapovanie potrieb a stratégií v oblasti zručností;

— vytvorenie a vykonávanie vhodných programov rozvoja zručností;

— vytvorenie zmysluplného a vynútiteľného prístupu k úplne kompenzovaným hodinám odbornej prípravy pre všetkých pracovníkov;

— zabezpečenie zavedenia účinných systémov informovania pracovníkov a konzultovania s nimi na úrovni spoločnosti v súlade s platnými pravidlami;

([1]) Ú. v. EÚ C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

— začlenenie iniciatív za spravodlivú transformáciu do vykonávania Európskeho piliera sociálnych práv a európskeho semestra;

— vytvorenie vhodných stimulov pre spoločnosti, aby uprednostňovali zvyšovanie úrovne zručností súčasných zamestnancov s cieľom vyplniť medzery v zručnostiach; vypracovanie, uverejnenie a pravidelná aktualizácia plánov transformácie spoločností, v ktorých sa očakávajú zmeny, a vypracovanie stratégií na zvládnutie možných vplyvov; nabádanie k zavedeniu zvýšených príspevkov na učňovskú prípravu a odbornú prípravu v súlade s národnými modelmi na čiastočné financovanie odbornej prípravy pracovníkov na regionálnej úrovni;

1.4. odporúča podrobné mapovanie, aby sa v súčasnosti aj budúcnosti na úrovni EÚ, národnej a regionálnej úrovni zabezpečila informovanosť o výzvach a príležitostiach transformácie. Tvorcovia politík na príslušných úrovniach a spoločnosti musia z týchto poznatkov vychádzať pri príprave komplexných plánov transformácie a stratégií v oblasti zručností v spolupráci so sociálnymi partnermi a inými zainteresovanými stranami a musia monitorovať pokrok. Stredisko pre monitorovanie spravodlivej transformácie, ktoré zriadila Európska komisia, môže viesť mapovanie politík a najlepších postupov a podporovať členské štáty údajmi a monitorovaním;

1.5. vyzýva Európsku komisiu a členské štáty, aby zabezpečili primerané financovanie rozšírením Fondu na spravodlivú transformáciu a Sociálno-klimatického fondu, ich zosúladením s inými fondmi EÚ prispievajúcimi k cieľom spravodlivej transformácie a zlepšením a prepojením iných spôsobov financovania a mobilizáciou súkromného financovania transformácie.

2. **Úvod**

2.1. V Európskej zelenej dohode sa stanovuje záväzok Európskej únie znížiť do roku 2030 emisie o 55 % a do roku 2050 dosiahnuť klimatickú neutralitu, ktorý je právne záväzný. V oznámení Komisie o Európskej zelenej dohode sa uvádza, že transformácia musí byť spravodlivá a inkluzívna, musí sa pri nej klásť dôraz na ľudí a venovať osobitná pozornosť regiónom, priemyselným odvetviam a pracovníkom, ktorí budú čeliť najväčším výzvam ([2]). „[Úsilie] o spravodlivú a férovú klimatickú transformáciu s cieľom udržať si globálnu konkurencieschopnosť a zvýšiť našu energetickú nezávislosť“ je aj jednou z priorít Európskej komisie na roky 2024 – 2029 ([3]).

2.2. Komisia vo svojom oznámení o cieli Európy v oblasti klímy do roku 2040 predstavuje zníženie čistých emisií skleníkových plynov o 90 % v porovnaní s úrovňami z roku 1990. EHSV podporuje odporúčaný cieľ 90 % do roku 2040, pretože je v súlade s vedeckými poznatkami o spravodlivom podiele Európy na dosahovaní cieľa obmedziť globálne otepľovanie na 1,5 °C, zdôrazňuje však, že zásadný význam pre dosiahnutie cieľa do roku 2040 majú koordinované opatrenia vo všetkých odvetviach. Zároveň zdôrazňuje, že cieľ je náročný a možno ho dosiahnuť len vtedy, ak sa uplatnia podporné politiky, ktorými sa zabezpečí konkurencieschopnosť európskeho priemyslu a spravodlivá transformácia, a ak sa nákladovo efektívne využijú všetky emisne neutrálne a nízkouhlíkové technológie ([4]). Prerozdeľovacie opatrenia budú mať zásadný význam z hľadiska riešenia sociálnych vplyvov, aby sa na nikoho nezabudlo ([5]).

2.3. Transformácia prinesie nové príležitosti a závažné výzvy pre podnikanie, vytváranie pracovných miest a pre pracovníkov bez ohľadu na úroveň zručností, ale niektoré regióny z nej budú profitovať viac. Politika súdržnosti EÚ a opatrenia členských štátov budú naďalej zohrávať zásadnú úlohu pri podpore regiónov najviac postihnutých transformáciou ([6]). Odhaduje sa, že v EÚ bude mať transformácia priamy vplyv na 40 % pracovníkov ([7]).

2.4. Zároveň existuje riziko zmierňovania cieľov Európskej zelenej dohody a nárastu verejného a politického odmietavého postoja voči ekologickým opatreniam v dôsledku vnímania nespravodlivosti transformácie v jej súčasnej podobe ([8]), ([9]), pribúdania povinností pre podniky a prispievania k nedostatku kľúčových predpokladov presvedčivejších obchodných argumentov v Európe ([10]). Z prieskumov verejnej mienky však vyplýva, že väčšina Európanov podporuje spravodlivú ekologickú transformáciu ([11]).

([2]) COM(2019) 640 final.
([3]) Strategický program Európskej rady na roky 2024 – 2029.
([4]) Ú. v. EÚ C, C/2024/4667, 9.8.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4667/oj.
([5]) COM(2024) 63 final.
([6]) COM(2024) 63 final.
([7]) https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2024-08/ef23032en.pdf.
([8]) *A new governance framework to safeguard the European Green Deal*.
([9]) *Enabling the green and just transition*.
([10]) http://antwerp-declaration.eu/.
([11]) *Special Eurobarometer 100.1 – Parlemeter 2023*.

2.5. Je nevyhnutné, aby táto transformácia bola skutočne spravodlivá. V usmerneniach Medzinárodnej organizácie práce (MOP) o spravodlivej transformácii sa uvádza, že transformácia na environmentálne udržateľné hospodárstvo spravodlivá pre všetkých musí byť dobre riadená a prispieť k cieľom dôstojnej práce pre všetkých, sociálneho začlenenia a odstránenia chudoby ([12]).

3. **Obmedzenia súčasných politických nástrojov EÚ**

3.1. EHSV víta a uznáva mnohé súčasné európske politické nástroje, ktoré sa priamo alebo nepriamo týkajú spravodlivej transformácie, ale poukazuje aj na rozpory a veľké rozdiely medzi niektorými politikami.

3.2. EHSV víta Odporúčanie Rady o zabezpečení spravodlivej transformácie na klimaticky neutrálne hospodárstvo, avšak poznamenáva, že toto nezáväzné odporúčanie neponúka komplexnú politickú platformu, ktorú EÚ potrebuje na zvládnutie všetkých vplyvov transformácie ([13]). V dôsledku toho by členské štáty mali byť podporované v úsilí o vykonávanie odporúčania v súlade s ich domácimi podmienkami.

3.3. Mechanizmus spravodlivej transformácie a navrhovaný Sociálno-klimatický fond budú cennými nástrojmi na zlepšenie a riadenie spravodlivej transformácie na regionálnej a odvetvovej úrovni. Sú však obmedzené veľkosťou a rozsahom pôsobnosti, a preto sa vzťahujú len na malú časť transformácie ([14]). Finančné zdroje Sociálno-klimatického fondu a Fondu na spravodlivú transformáciu nebudú stačiť na splnenie cieľov, na ktoré boli navrhnuté, a mali by sa využívať efektívne ([15]).

3.4. EHSV sa domnieva, že na preklenutie medzery medzi nástrojmi EÚ pre oblasť spravodlivej transformácie by politický rámec spravodlivej transformácie mal umožniť úplné vykonávanie Parížskej dohody ([16]), Agendy 2030 Organizácie Spojených národov pre udržateľný rozvoj ([17]) a jej cieľov udržateľného rozvoja ([18]), Európskeho piliera sociálnych práv a stratégie dlhodobej konkurencieschopnosti ([19]). V usmerneniach MOP o spravodlivej transformácii ([20]) by sa mali stanoviť konkrétne možnosti formulovania, vykonávania a monitorovania politického rámca spravodlivej transformácie ([21]).

4. **Súbor politických opatrení EÚ na spravodlivú transformáciu sveta práce a sprievodné nástroje**

4.1. Spravodlivá transformácia je zložitý proces, ktorý ovplyvňuje veľkú časť spoločnosti, a jeden jediný politický nástroj nestačí na zvládnutie tejto výzvy. Vzhľadom na to EHSV požaduje, aby sa posúdili nedostatky existujúcich politických nástrojov a aby sa tieto nástroje v prípade potreby doplnili novými opatreniami na vytvorenie súboru koordinovaných opatrení pre svet práce. Tento súbor opatrení by mal integrovať súčasné nástroje EÚ a poskytovať členským štátom dostatočný priestor na uplatňovanie vhodných riešení na národnej a regionálnej úrovni. V nasledujúcich návrhoch sa uvádzajú prvky takéhoto súboru politických opatrení.

4.2. Tento súbor politických opatrení by mal zahŕňať prvky sveta práce nachádzajúceho sa v spravodlivej transformácii so zohľadnením rozdelenia právomocí, ako sa vymedzuje v zmluvách, a úlohy sociálnych partnerov, menovite: odvetvia, regióny, pracovné miesta a zručnosti (vrátane rozmerov rodového a viacgeneračného hľadiska a znevýhodnených skupín obyvateľstva), blahobyt, spoluprácu členských štátov, správu vecí verejných, podnikanie a podniky (s osobitným zameraním na malé a stredné podniky), a tiež financovanie a investície.

([12]) *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all.*
([13]) Ú. v. EÚ C 486, 21.12.2022, s. 95.
([14]) Ú. v. EÚ C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.
([15]) *The European Green Deal and the „Leave No One Behind" principle.*
([16]) *The Paris Agreement.*
([17]) *The 2030 Agenda for Sustainable Development.*
([18]) *The Sustainable Development Goals.*
([19]) *Long-term competitiveness of the EU looking beyond 2030.*
([20]) *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all.*
([21]) Ú. v. EÚ C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

Odvetvia

4.3. Pre zlepšenie kvality pracovných miest a monitorovanie má kľúčový význam odvetvový prístup ([22]). V Európskej zelenej dohode sa uvádza, že transformácia je potrebná vo všetkých odvetviach v rôznom čase a v rozličnej miere ([23]). Transformácia však bude náročnejšia v odvetviach s vyššími úrovňami emisií skleníkových plynov, napríklad v odvetviach založených na energii z fosílnych palív (ako je ropa, uhlie a plyn), priemysle a doprave ([24]). Zároveň sú potrebné inovácie na preskúmanie možností dekarbonizácie energetiky, uchovávania energie, zachytávania uhlíka a ďalších technológií, ktoré môžu transformáciu uľahčiť. Tieto zmeny budú mať vplyv na podniky pôsobiace v týchto odvetviach, ich zamestnancov a na regióny, v ktorých sídlia, ako aj na konkurencieschopnosť a dostupnosť potravín.

Návrhy:

— Komisia by v úzkej spolupráci s členskými štátmi mala koordinovať podrobné mapovanie s cieľom pochopiť, ktoré strategické odvetvia sa budú rozširovať, transformovať alebo zmenšovať a v ktorých sa činnosti postupne ukončia. Týmto mapovaním by sa mali načrtnúť vhodné podporné opatrenia, ako je financovanie z prostriedkov EÚ, štátna pomoc, sociálne zabezpečenie, dočasná sociálna podpora a rekvalifikačné iniciatívy na uľahčenie prechodu z jedného zamestnania do druhého. Mapovanie by malo zahŕňať analýzu vplyvov transformácie na zamestnanosť a zručnosti v jednotlivých krajinách, regiónoch a odvetviach vrátane subdodávateľov a nadväzujúcich hodnotových reťazcov ([25]). V súlade s odporúčaniami politických usmernení na roky 2024 – 2029 by sa mapovaním mali preskúmať aj potenciálne negatívne účinky presahovania európskej transformácie do iných častí sveta s cieľom zmierniť ich využitím odvetvových a územných plánov transformácie.

— Spôsoby transformácie a plány prechodu z jedného zamestnania do druhého by sa mali vypracovať v spolupráci so sociálnymi partnermi a na základe kolektívneho vyjednávania.

— Pri zvažovaní odvetvových plánov by sa mala zohľadniť reciprocita a globálne záväzky vrátane medzinárodných obchodných dohôd.

Územné celky

4.4. Keďže v niektorých odvetviach sa postupne končí s činnosťami, územné celky, ktoré od nich závisia, budú v rôznom čase a v rôznej miere výrazne postihnuté. Na postihnutých územiach sa ekonomika bude musieť reštrukturalizovať a diverzifikovať smerom k novým hospodárskym činnostiam. Pracovnú silu bude treba pripraviť na vznikajúcu zmenu a budúce pracovné miesta a rovnako bude treba zachovať sociálnu súdržnosť ([26]). Zamestnanci v EÚ by mali mať slobodu zostať ([27]) a mať prístup k lokálnym vysokokvalitným produktívnym pracovným miestam, ktoré prispievajú k rozvoju a blahobytu ich miestnych komunít, pričom sa musí brať ohľad najmä na vidiecke oblasti. Na to je potrebné vytvoriť priaznivé prostredie, ktoré podporuje štrukturálne zmeny v podnikoch, a tiež investície a vytváranie pracovných miest v záujme ekologickej transformácie.

Návrhy:

— Európska komisia a členské štáty by mali zabezpečiť, aby územné celky mali miestne orientované spôsoby transformácie vypracované v spolupráci s miestnymi samosprávami a sociálnymi partnermi na príslušnej úrovni a odvetvové plány transformácie, ktorými sa zabezpečia alternatívne možnosti zamestnania a odbornej prípravy. Členské štáty by mali podporovať iniciatívy vedené komunitou a zabezpečiť rozsiahle konzultácie s miestnymi obyvateľmi a občianskou spoločnosťou.

Pracovné miesta a zručnosti

4.5. Počas transformácie dôjde v určitých odvetviach k podstatnému poklesu počtu pracovných miest a v iných odvetviach zasa k transformácii profilov pracovných miest a požiadaviek na zručnosti. Vďaka politikám, ktorými sa dosiahne cieľ zníženia množstva emisií skleníkových plynov do roku 2030 o 55 % by celkový vplyv na počet pracovných miest mohol byť kladný ([28]). Najvýraznejším procesom by bolo nahrádzanie pracovných miest a/alebo nové vymedzenie pracovných miest. Tento proces bude závisieť od kontextu a východísk v jednotlivých členských štátoch.

([22]) https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2024-08/ef23032en.pdf.
([23]) COM(2019) 640 final.
([24]) *Greenhouse gas emissions by aggregated sector*, https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/daviz/ghg-emissions-by-aggregated-sector-5#tab-dashboard-02.
([25]) Ú. v. EÚ C 275, 18.7.2022, s. 101.
([26]) *The Just Transition Platform*.
([27]) *Much more than a market – Speed, Security, Solidarity*.
([28]) Murauskaite-Bull, I., Scapolo, F., Muench, S. a kol.: *The future of jobs is green*, Európska komisia, Spoločné výskumné centrum, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie 2021.

Návrhy:

— Európska komisia a členské štáty by mali pracovať na spoločnom chápaní a vypracovať usmernenia týkajúce sa kvalitných pracovných miest, istoty zamestnania a pracovných podmienok na ekologických pracovných miestach. Mali by tiež uľahčiť výmeny medzi členskými štátmi, aby sa podporilo využívanie osvedčených postupov a ukázalo, ako sa na národnej úrovni vykonávajú sociálne právne predpisy EÚ. EHSV víta zámer Komisie vypracovať spolu so sociálnymi partnermi plán pre kvalitné pracovné miesta, ako sa navrhuje v politických usmerneniach na roky 2024 – 2029 ([29]), a vyzýva Komisiu, aby zvážila návrhy uvedené v tomto stanovisku.

— Využívanie aktuálnych informácií a prognóz týkajúcich sa trhu práce a zručností na úrovni regiónov, odvetví a povolaní umožňuje identifikovať a predvídať potreby v oblasti zručností pre určité povolania a prierezových zručností a prispôsobiť učebné osnovy tak, aby zodpovedali krátkodobým aj dlhodobým potrebám ([30]).

— Členské štáty by mali vypracovať a podporovať stratégie zvyšovania úrovne zručností a rekvalifikácie, aby sa dosiahla väčšia účasť dospelých na odbornej príprave zameranej na nové zručnosti a pracovné miesta v rámci transformácie. Mali by tiež aktualizovať učebné plány a programy odborného vzdelávania a prípravy a podporovať užšie partnerstvá vzdelávacích a školiacich subjektov s malými a strednými podnikmi (MSP), sociálnymi podnikmi zameranými na pracovnú integráciu a sociálnymi partnermi v súlade s národnými modelmi riadenia a praxou v odbornom vzdelávaní a príprave. Napokon by mali zaviesť alebo posilniť systémy podpory učňovskej prípravy, platených stáží a systémov pozorovania pri práci s významným prvkom odbornej prípravy, najmä v mikropodnikoch a MSP vrátane tých, ktoré prispievajú k dosiahnutiu klimatických a environmentálnych cieľov, a v odvetviach, ktoré majú problém s nedostatkom zručností. Tieto systémy by mali podliehať národnému alebo regionálnemu monitorovaniu a hodnoteniu a ich cieľom by malo byť zabezpečenie kvality pracovných miest ([31]).

— Poskytovať MSP primerané stimuly, aby investovali do zvyšovania úrovne zručností a do rekvalifikácie a podporovali kultúru celoživotného vzdelávania podnikateľov a zamestnancov, a to aj prostredníctvom mikrocertifikátov.

— Propagovať medzi MSP vytváranie sietí na výmenu poznatkov.

— Propagovať sociálny dialóg na základe osvedčených postupov, aby sa ľuďom, ktorí sú zamestnaní alebo v období medzi zamestnaniami, poskytla podpora na absolvovanie kratších alebo dlhších kurzov odbornej prípravy na rozvoj ich zručností. Mohlo by to byť súčasťou nového paktu pre európsky sociálny dialóg navrhnutého na začiatok roka 2025 ([32]), ([33]).

— Spravodlivá transformácia by sa mala začleniť do národných stratégií v oblasti zručností, ktoré by mali odrážať návrhy z Európskeho programu v oblasti zručností a aktualizovanej novej priemyselnej stratégie Komisie. Dôležitým nástrojom budú aj partnerstvá v oblasti zručností v rámci Paktu o zručnostiach ([34]).

— Stratégiami v oblasti zručností by sa mali odstrániť rodové rozdiely a malo by sa zabezpečiť, aby politiky spravodlivej transformácie aktívne zlepšovali rodovú rovnosť ([35]), ([36]). Osobitná pozornosť by sa mala venovať aj vplyvom zmien alebo straty zamestnania na sociálne skupiny, ktorým hrozí vylúčenie z trhu práce, ako sú osoby so zdravotným postihnutím, staršie osoby, migranti alebo dlhodobo nezamestnaní.

— EHSV vyzýva Európska komisiu, aby uvedené body zvážila pri ďalšej revízii akčného plánu na realizáciu Európskeho piliera sociálnych práv.

Systémy sociálneho zabezpečenia a sociálnej ochrany

4.6. Každý členský štát by mal byť nabádaný k tomu, aby prehodnotil svoj systém sociálneho zabezpečenia a sociálnej ochrany, a tak zabezpečil jeho vhodnosť na podporu ekologickej transformácie a ľudí, ktorých postihuje, a to čo najúčinnejším spôsobom smerom k udržateľnému zamestnaniu a zmenšeniu chudoby a rozdielov. Sociálna ochrana prispieva k adaptácii na zmenu klímy a jej zmierneniu a podporuje aj spravodlivú transformáciu tým, že chráni príjmy, zdravie a pracovné miesta ľudí, a vďaka tomu môže prispieť k verejnej podpore transformácie ([37]).

([29]) https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_sk?filename=Political%20Guidelines%202024-2029_sk.pdf.
([30]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([31]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([32]) *New framework for a just digital and green transition*.
([33]) Politické usmernenia pre budúcu Európsku komisiu 2024 – 2029.
([34]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([35]) Murauskaite-Bull, I., Scapolo, F., Muench, S. a kol.: *The future of jobs is green*, Európska komisia, Spoločné výskumné centrum, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie 2021.
([36]) *Considering gender in regional transformations*.
([37]) https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-social-protection-report-2024-26-universal-social-protection-climate.

Návrhy:

— Európska komisia by mala iniciatívy za spravodlivú transformáciu začleniť do vykonávania Európskeho piliera sociálnych práv a európskeho semestra; EÚ a jej členské štáty by mali zaručiť slobodu pohybu, pokiaľ ide o sociálne zabezpečenia pri presune zamestnancov do iného členského štátu v súlade s nariadením 883/2004.

— Členské štáty treba nabádať, aby preskúmali a prípadne upravili svoje systémy sociálneho zabezpečenia a sociálnej ochrany s cieľom reagovať na súčasné sociálne, environmentálne a hospodárske výzvy, zabezpečiť spravodlivé rozdelenie nákladov a prínosov zelenej transformácie a zaručiť kvalitu a fyzickú aj cenovú dostupnosť služieb všeobecného záujmu. Takéto systémy by mohli okrem iného zahŕňať aktívne politiky zamestnanosti, dávky v nezamestnanosti, primeranú podporu osôb žijúcich v chudobe alebo ohrozených chudobou, minimálne mzdy, ekopoukážky, priamu podporu príjmov v závislosti od národného kontextu ([38]). Orgány členských štátov by mali spolupracovať s neziskovými subjektmi, podnikmi sociálneho hospodárstva a inými poskytovateľmi sociálnych služieb pri identifikácii ohrozených domácností a jednotlivcov a podporovať ich dočasnými opatreniami.

— Systémy sociálnej ochrany je možné prispôsobiť tak, aby najmä počas prechodu z jedného zamestnania do druhého dávali istotu príjmu, prostredníctvom primeranej sociálnej infraštruktúry zabezpečovali zdravotnícke a opatrovateľské služby, a to najmä na najpostihnutejších územiach a pre najohrozenejšie sociálne skupiny s cieľom predchádzať sociálnemu vylúčeniu a riešiť problém zdravotných a klimatických rizík ([39]).

— Členské štáty by mali využívať cielené a dobre navrhnuté stimuly na prijímanie do zamestnania a na zmenu pracovného miesta, aby sprevádzali mobilitu na trhu práce medzi odvetviami, regiónmi a krajinami ([40]).

Spolupráca členských štátov

4.7. Spolupráca je nevyhnutná na to, aby sa podporovala súdržnosť a konkurencieschopnosť, a nie preteky o dosiahnutie najnižšej úrovne v EÚ. Mnohé politiky potrebné pre spravodlivú Zelenú dohodu si určujú členské štáty a budú si vyžadovať koordinované úsilie členských štátov.

Návrhy:

— Keďže straty a zisky nebudú rovnomerne rozložené po celej EÚ a rôzne územné celky majú rôzne silné stránky v rôznych technológiách a zručnostiach, treba zosúladiť priemyselnú politiku s politikou súdržnosti, aby sa zlepšilo postavenie EÚ ako globálneho ekonomického aktéra v záujme spravodlivej transformácie v celej EÚ ([41]).

— EÚ by mala prijať priemyselnú stratégiu v súlade s cieľmi spravodlivej transformácie, ktorou by sa zabezpečili rovnaké podmienky činnosti. Na tento účel by mohla identifikovať strategické odvetvia a hodnotové reťazce a hospodársky potenciál každého regiónu a koordinovať ich príspevky k hodnotovým reťazcom v celej EÚ ([42]), ([43]). Model dôležitých projektov spoločného európskeho záujmu (IPCEI) by mohol slúžiť ako koncepcia ([44]).

— Politika súdržnosti musí byť aj naďalej dôležitou hnacou silou spravodlivej transformácie v tých regiónoch, ktoré sú vo veľkej miere závislé od infraštruktúry založenej na fosílnych palivách. Osobitný fond na úrovni EÚ, ako je navrhovaný Európsky fond pre konkurencieschopnosť ([45]), môže poskytovať granty a úvery na rozvoj strategických priemyselných projektov v regiónoch, ktoré nemajú fiškálnu kapacitu na túto investíciu. Verejná podpora, ako sú granty, pôžičky a verejné obstarávanie, by mali byť v súlade so sociálnymi a environmentálnymi podmienkami, aby sa zabezpečilo, že verejné financovanie bude závisieť od pokroku ([46]).

— Musí existovať osobitná podpora pre členské štáty, ktoré nedostatočne využívajú strategické finančné nástroje EÚ na podporu inovácií, výskumu a vývoja, a pre rozširujúce sa odvetvia, najmä vo fiškálne obmedzených krajinách.

([38]) Ú. v. EÚ C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.
([39]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([40]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([41]) *A Unified Industrial Transition for Europe (UnITE) Pact*, ZOE Institute for Future-Fit Economies, 2024.
([42]) *Much more than a market – Speed, Security, Solidarity*.
([43]) *A Unified Industrial Transition for Europe (UnITE) Pact*, ZOE Institute for Future-Fit Economies, 2024.
([44]) Draghiho správa.
([45]) Politické usmernenia pre budúcu Európsku komisiu 2024 – 2029.
([46]) *A Unified Industrial Transition for Europe (UnITE) Pact*, ZOE Institute for Future-Fit Economies, 2024.

— Na úrovni členských štátov sa koordinovanými národnými plánmi pre rôzne odvetvia a trhy práce treba usilovať zabezpečiť pre transformáciu kvalitné pracovné miesta, a zároveň sa národným sociálnym partnerom musia poskytnúť vhodné mechanizmy na prispievanie k tomuto procesu.

Riadenie

4.8. Rozmer riadenia spravodlivej transformácie nemožno podceňovať. Jeden politický nástroj alebo súbor nástrojov nepostačuje na vyriešenie problému zložitosti spravodlivej transformácie. Kompromisom medzi politickými nástrojmi treba zabrániť alebo ich včasnou identifikáciou treba zmierňovať.

Návrhy:

— Holistický, koordinovaný a integrovaný politický prístup je jadrom politického rámca pre spravodlivú transformáciu. Sociálny dialóg, občiansky dialóg a účasť miestnych a regionálnych samospráv sú základom jeho realizácie ([47]).

— Treba vytvoriť analytické a monitorovacie nástroje na pomoc pri navrhovaní komplexných balíkov politík a sledovať efektívnosť programov prechodu z jedného zamestnania do druhého (opatrenia na rekvalifikáciu a zvyšovanie úrovne zručností, príspevky na prechodné obdobie atď.) ([48]).

— Dlhodobé environmentálne, ekonomické a sociálne vplyvy politík sa musia systematicky posudzovať na všetkých úrovniach ich prípravy, a najmä v hodnoteniach *ex ante*. Tvorcovia politík by mali verejnosti v pravidelných intervaloch prezentovať výsledky hodnotení, prognóz a monitorovania a organizovať výmeny so sociálnymi partnermi, občianskymi spoločnosťami a s inými zainteresovanými stranami na tému hlavných výsledkov a možných úprav ([49]).

— Tvorcovia politík na všetkých úrovniach by mali zabezpečiť plné a zmysluplné zapojenie pracovníkov na všetkých úrovniach a ich zástupcov, ako aj podnikov vo všetkých odvetviach a všetkých veľkostí do predvídania zmien a riadenia procesov reštrukturalizácie vrátane tých, ktoré súvisia so zelenou transformáciou, a to vo všetkých fázach tvorby a vykonávania politík ([50]).

— Účasťou na tvorbe politík by sa malo posilniť postavenie jednotlivcov, občianskej spoločnosti, sociálnych partnerov a zainteresovaných strán a umožniť im prispievať k navrhovaniu a zavádzaniu vhodných riešení na príslušných úrovniach. Osobitná pozornosť by sa mala venovať získavaniu stanoviska zástupcov ohrozených, resp. nedostatočne zastúpených skupín ([51]).

— Na všetkých úrovniach a vo všetkých relevantných oblastiach politiky vrátane výskumu a inovácií sa tvorba politík musí koordinovať politickými prístupmi. Z vertikálneho hľadiska to znamená nabádať regionálne a miestne samosprávy, aby zohrávali aktívnu úlohu pri plánovaní, príprave, vykonávaní a monitorovaní politík spravodlivej transformácie. Tvorcovia politík musia horizontálne spolupracovať vo všetkých tematických oblastiach, aby identifikovali nedostatky, prekrývanie, kompromisy a synergie medzi možnými opatreniami. Identifikácia takýchto prvkov sa podporuje vypracúvaním a využívaním robustných a transparentných (*ex-ante*) posúdení vplyvu na zamestnanosť, sociálnu oblasť a distribúciu ([52]).

Konkrétne návrhy pre úroveň EÚ:

— Hoci uznáva, že nariadenie o riadení energetiky ([53]) a európsky právny predpis v oblasti klímy boli prijaté a aktualizované nedávno, budúcimi revíziami by sa mohlo preskúmať začlenenie cieľov spravodlivej transformácie do štruktúr viacúrovňového riadenia, ako sa to uvádza v poverovacom liste dezignovanému komisárovi pre energetiku a bývanie. Zahŕňa to zabezpečenie zosúladenia národných energetických a klimatických plánov (NEKP) so sociálnym a občianskym dialógom o prioritách spravodlivej transformácie a zlepšenie ich integrácie s inými politickými oblasťami, ako je spoločná poľnohospodárska politika ([54]).

([47]) Ú. v. EÚ C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.
([48]) Kľúčové posolstvá Výboru pre zamestnanosť a Výboru pre sociálnu ochranu týkajúce sa vykonávania odporúčania Rady o zabezpečení spravodlivej transformácie na klimaticky neutrálne hospodárstvo.
([49]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([50]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([51]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([52]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([53]) Nariadenie o riadení energetickej únie.
([54]) Ú. v. EÚ C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

— Stredisko EÚ pre monitorovanie spravodlivej transformácie by malo monitorovať proces spravodlivej transformácie EÚ vrátane národných politík a stratégií založených na usmerneniach na úrovni EÚ, napr. v rámci európskeho semestra a národných energetických a klimatických plánov ([55]), pričom sociálni partneri a občianska spoločnosť by mali byť zapojení do vypracovania súboru monitorovacích ukazovateľov. Stredisko by tiež malo pomáhať získavať aktuálne informácie a prognózy o trhu práce a zručnostiach, v ktorých by sa identifikovali a predpovedali špecifické a prierezové potreby v oblasti zručností ([56]). Malo by sa to uskutočňovať pravidelnými výmenami s tvorcami politík na národnej a regionálnej úrovni.

— Na umožnenie horizontálnej koordinácie EHSV navrhuje využiť laboratóriá politík EÚ pod vedením Spoločného výskumného centra Komisie, aby sa na začiatku prípravy politiky spojili rôzne generálne riaditeľstvá s cieľom riešiť politické problémy medzirezortným prístupom ([57]).

— EHSV v záujme výraznejšieho a zmysluplnejšieho začlenenia účasti verejnosti do politického procesu odporúča, aby sa vypracovala tabuľka znázorňujúca, ktoré návrhy občanov boli zohľadnené a z akých dôvodov iné návrhy zohľadnené neboli.

Konkrétne návrhy pre národnú úroveň:

— Na splnenie potrieb spravodlivej transformácie uvedených v iných častiach by členské štáty mali zväčšiť prevádzkové kapacity príslušných verejných služieb, aby mohli poskytovať účinné usmernenia a podporu pri uplatňovaní politík spravodlivej transformácie ([58]).

— Na národnej úrovni sa musia účinne vykonávať platné právne predpisy, ktorými sa stanovujú práva na informácie a konzultácie.

Podnikanie a podniky

4.9. Podnikanie a podniky (s osobitným zameraním na MSP) ako hnacie sily transformácie.

Návrhy:

— Podpora podnikania, najmä v regiónoch, ktoré čelia výzvam spojeným s transformáciou, a v odvetviach podporujúcich klimatické a environmentálne ciele, pričom osobitná pozornosť by sa mala venovať podnikaniu žien, by mala byť kombináciou finančných opatrení vrátane grantov, úverov alebo kapitálu s nefinančnými opatreniami vrátane odbornej prípravy a poradenských služieb prispôsobenými každej fáze životného cyklu podniku. Táto podpora by mala byť inkluzívna a dostupná aj nedostatočne zastúpeným a znevýhodneným skupinám ([59]). Na účinnú podporu podnikania je nevyhnutné vytvoriť vhodné podmienky na investovanie a zakladanie podnikov.

— Členské štáty by mikropodnikom a MSP mali uľahčiť prístup k financovaniu a trhom, a to najmä tým podnikom, ktoré prispievajú k plneniu klimatických a environmentálnych cieľov, a s osobitným dôrazom na podniky sociálneho hospodárstva, aby sa stimulovalo vytváranie kvalitných pracovných miest pre všetkých. Osobitná pozornosť by sa mala venovať územiam najviac postihnutým transformáciou a odvetviam podporujúcim ciele transformácie ([60]).

— Treba budovať kapacity organizácií zamestnávateľov zastupujúcich MSP, aby mohli zohrávať tieto úlohy: 1. úlohu poradcu, pokiaľ ide o to, ako dosiahnuť ekologickejšie a udržateľnejšie podnikateľské modely; 2. úlohu sociálnych partnerov vo vzťahu k tvorcom politík a v sociálnom dialógu.

— Na zlepšenie demokracie v práci by sa mohli podporovať diverzifikované podnikateľské modely vrátane obehových a kooperatívnych systémov, akým je správcovské vlastníctvo.

— Treba propagovať integráciu stratégií spravodlivej transformácie súkromného sektora do jeho úsilia o dekarbonizáciu s včasným a účinným zapojením odborových zväzov. Vykonávaním týchto stratégií môžu spoločnosti predvídať účinky zelenej transformácie na svoje činnosti a svoju pracovnú silu a identifikovať nové príležitosti.

([55]) *The European Green Deal and the „Leave No One Behind" principle*.
([56]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([57]) *A policy cycle 2.0 for the European Commission*.
([58]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([59]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([60]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.

Financovanie a investície

4.10. EHSV je presvedčený o tom, že primerané investície majú zásadný význam pri realizácii politického rámca pre spravodlivú transformáciu. Zdôrazňuje potrebu lepšieho prideľovania a efektívneho využívania dostupných finančných prostriedkov.

Návrhy:

— Je potrebný európsky investičný plán zelenej transformácie vo veľkom rozsahu s investičnými potrebami odhadovanými v stratégiách Komisie. Obrovské investičné potreby si vyžadujú aj väčší dôraz na verejné investície, aby sa transformácia urýchlila. V tejto súvislosti EHSV so záujmom berie na vedomie navrhované zriadenie Európskeho fondu pre konkurencieschopnosť, ktoré avizovala Európska komisia.

— Investície musia byť zamerané na tie územné celky, jednotlivcov a ohrozené sociálne skupiny, ktoré budú najviac postihnuté transformáciou. Tieto investície musia byť produktívne a udržateľné.

— Mohla by sa zvážiť možnosť stanoviť podmienenosť, aby sa zabezpečilo primerané rozdelenie finančných prostriedkov. Mohlo by sa to uplatniť *ex ante* s použitím zásady „nespôsobovať významnú škodu“, zásady „nenarušiť súdržnosť“ a vytvorením a používaním zásady „nespôsobovať sociálnu škodu“, po čom by nasledovalo *ex ante* preukázanie splnenia podmienok na získanie prístupu k zostávajúcim finančným prostriedkom. Príslušné zainteresované subjekty by mohli uskutočniť diskusiu o potrebe uplatňovať zásadu „nespôsobovať sociálnu škodu“.

— Fondy EÚ by sa mali koordinovať strategickým rámcom spájajúcim ich ciele a uľahčujúcim pochopenie možností členskými štátmi. Okrem toho by sa v súlade s politickými usmerneniami na zvýšenie financovania spravodlivej transformácie mal rozšíriť Fond na spravodlivú transformáciu a Sociálno-klimatický fond a členské štáty by mali podporovať postupy spoločensky zodpovedného verejného obstarávania, okrem iného prostredníctvom sociálnych kritérií na vyhodnotenie ponúk, ktorými sa vytvárajú príležitosti pre ľudí, ktorých najviac zasiahla zelená transformácia, pričom zároveň sa presadzujú aj zelené kritériá na vyhodnotenie ponúk ([61]).

— Členské štáty budú potrebovať aj rozpočtový priestor na investovanie do transformácie a na jej realizáciu. Pokiaľ ide o nedávno zreformovaný rámec správy hospodárskych záležitostí, zdôrazňuje, že môžu byť potrebné ďalšie iniciatívy na zabezpečenie toho, aby sa mobilizoval dostatočný súkromný a verejný kapitál na ekologickú transformáciu a sociálnu súdržnosť ([62]).

— Členské štáty by mali posúdiť a upraviť svoje systémy zdaňovania vzhľadom na výzvy vyplývajúce z transformácie, najmä zmenšením daňovo-odvodového zaťaženia skupín s nízkymi a strednými príjmami a presunom daňového zaťaženia z práce na iné zdroje prispievajúce k plneniu klimatických a environmentálnych cieľov ([63]).

Súbor politických opatrení na spravodlivú transformáciu sveta práce

4.11. EHSV žiada, aby sa stanovil súbor európskych politických opatrení na spravodlivú transformáciu sveta práce predvídaním a riadením zmien, pričom hlavnými zásadami budú sociálny dialóg a kolektívne vyjednávanie ([64]). Tento súbor opatrení by mal zahŕňať relevantné návrhy zamerané na členské štáty a konkrétne by mal obsahovať:

— mapovanie potrieb a stratégií v oblasti zručností spolu s prísnymi posúdeniami sociálno-ekonomického vplyvu na celoštátnej, odvetvovej, regionálnej aj miestnej úrovni a s odborníkmi na kvalifikačné potreby s dostatočnými zdrojmi, regionálnymi monitorovacími a podpornými zariadeniami na podporu podnikov, najmä MSP, a pracovníkov pri dosahovaní týchto cieľov. Mapovanie by mali vykonávať sociálni partneri a vlády, resp. samosprávy na príslušných úrovniach;

— vytvorenie a vykonávanie vhodných programov rozvoja zručností na každej z uvedených úrovní, ktoré pracovníkom, mladým ľuďom, nezamestnaným a iným ohrozeným skupinám (starším ľuďom, osobám so zdravotným postihnutím, migrantom atď.) umožnia prehodnotiť svoje zručnosti a aktualizovať svoju profesijnú orientáciu, zlepšiť svoju zamestnateľnosť a mobilitu a dosiahnuť uskutočniteľné a žiaduce zmeny zamestnania;

([61]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([62]) Ú. v. EÚ C 146, 27.4.2023, s. 53, bod 1.12.
([63]) Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 35.
([64]) Ú. v. EÚ C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

— stanovenie zmysluplného a vynútiteľného prístupu k úplne kompenzovaným hodinám odbornej prípravy pre všetkých pracovníkov prostredníctvom takých opatrení na trhu práce, ako sú dávky nahrádzajúce mzdu, a to bez ohľadu na druh zmluvy, počas pracovného času a s osobitnými opatreniami týkajúcimi sa prístupu pre ženy a ohrozené skupiny;

— zabezpečenie zavedenia účinných systémov informovania pracovníkov a konzultovania s nimi na úrovni spoločnosti v súlade s platnými pravidlami; rovnako zabezpečenie väčšieho pokrytia kolektívnym vyjednávaním, najmä v rozvíjajúcich sa odvetviach a v súlade s požiadavkami smernice o minimálnej mzde;

— začlenenie iniciatív za spravodlivú transformáciu do vykonávania Európskeho piliera sociálnych práv a európskeho semestra; EÚ a jej členské štáty by mali zaručiť slobodu pohybu, pokiaľ ide o sociálne zabezpečenia pri presune zamestnancov do iného členského štátu v súlade s nariadením 883/2004;

— vytvorenie vhodných stimulov pre spoločnosti, aby uprednostňovali zvyšovanie úrovne zručností súčasných zamestnancov s cieľom vyplniť medzery v zručnostiach; vypracovanie, uverejnenie a pravidelná aktualizácia plánov transformácie spoločností, v ktorých sa očakávajú zmeny, a vypracovanie stratégií na zvládnutie možných vplyvov; nabádanie k zavedeniu zvýšených príspevkov na učňovskú prípravu a odbornú prípravu v súlade s národnými modelmi na čiastočné financovanie odbornej prípravy pracovníkov na regionálnej úrovni;

— požiadavku, aby sa predvídanie, príprava a riadenie reštrukturalizácie koordinovali s príslušnými verejnými orgánmi a zainteresovanými stranami, ktoré budú pôsobiť v rámci svojich kapacít a právomocí a vo vhodnom čase. Mala by sa tým zabezpečiť príprava spôsobov prechodu z jedného zamestnania do druhého s dôrazom na ochranu práva pracovníkov na zotrvanie v pôvodnom regióne a s rešpektovaním ich voľby zostať v pôvodnom odvetví.

V Bruseli 5. decembra 2024

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Oliver RÖPKE